

Maantiede ja jatko-opintoni

Väittelin maantieteestä tohtoriksi vuonna 2010. Suomessa maantieteen tohtoreita koulutetaan pääosin kahdella tavalla: opetusministeriön rahoittamissa tutkijakouluissa sekä projekti- tai muulla rahoituksella (Ratinen & Tykkyläinen 2007). Itse

olen käyttänyt molempia rahoituskanavia. Työkentelin ennen jatko-opintojani Joensuun yliopiston kehittämispäällikkönä, mutta jouduin irtisanoutumaan vuonna 2005, koska en saanut virkavapautta jatko-opintojani varten. Siirryin aluksi

osa-aikaiseksi ja myöhemmin kokopäiväiseksi tutkijaksi professori Markku Tykkyläisen vetämään ja Suomen Akatemian rahoittamaan projektiin, jossa tutkittiin Venäjän periferian muutosta. Projektin päätyttyä siirryin maantieteen valtakunnallisen tutkijakouluun vuonna 2008. Kaiken kaikkiaan aktiiviseen väitöskirjatyöhön kului aikaa noin viisi vuotta, vaikka jatko-opiskelijaksi minut hyväksyttiin jo vuonna 2001. Poikkean ”normaalista” jatko-opiskelijasta siinä, että aloitin tohtorin tutkintoon johtaneen prosessin tehtyäni melko pitkän uran työelämässä. Tutkimusta aloittaessani olin hyvin motivoitunut ja minulla oli suhteellisen selvä käsitys siitä, mitä ja miten tulen tekemään – ja miksi. Lisäksi silloisten kehittämispäällikön työtehtävieni takia huomasi tarpeen kehittää ja täydentää tietojani.

Jatko-opintojen merkitystä ja tutkijakouluja sekä niiden toimintaa on arvioitu ja selvitetty aktiivisesti heti tutkijakoulujärjestelmän perustamisesta lähtien (*Tavoitteeksi...* 2011). Selvitysten ja arviointien pohjalta on tehty vuosien varrella monenlaisia kehittämissuunnitelmia. Parhaillaan tohtorikoulutusta uudistetaan niin, että opetusministeriö ryhtyy vastaamaan tohtorikoulutuksen mitoituksesta ja koulutustarpeen ennakkoinnista sekä valmistuvien tohtorien kokonaismäärien että alakohtaisen kohdentamisen osalta. Suomen Akatemian tehtävänä on sen sijaan kehittää tutkijakoulujärjestelmää siten, että tutkijakoulut ovat nykyistä suurempia, niitä on entistä vähemmän, ne ovat valtakunnallisesti verkottuneita ja tukevat yliopistojen profiloitumista (Tohtoritarve... 2010). Myös Itä-Suomen yliopisto on päättänyt organisoida jatkokoulutustarjontansa uudestaan valtakunnallisen tutkijakoulutukiryhmän ehdotuksen mukaiseksi. Ilkka Ratinen ja Tykkyläinen (2007: 39) ovat nostaneet esille keskeisen tähän liittyvän kysymyksen: ”Mitkä ovat suomalaisen tiede- ja yliopistolaitoksen toimintastrategiat tieteellisen jatkokoulutuksen kansallisessa ja kansainvälisessä kehittämisessä?” Kysymys kiinnostaa minua, sillä väitöksestäni on kulunut reilu vuosi, mutta en ole satunnaisia työtehtäviä lukuun ottamatta pysynyt työllistymään. Haluankin tässä yhteydessä pohtia, millaista osaamista maantieteen jatkokoulutettavat tarvitsevat valmistuessaan työmarkkinoille, ja kuinka maantieteen jatko-opintoja tulisi kehittää. Lisäksi haluan nostaa esille joitakin puutteita, joita havaitsin tohtorinkoulutuksessani.

Valtakunnallinen tutkijakoulutukityöryhmä on ehdottanut, että jatkokoulutukseen suunnatut rahat ohjataan yliopistoille korvamerkitsemättä, jolloin yliopistojen päätettäväksi jää, kuinka raha allokoidaan (*Tavoitteeksi...* 2011). Tämä voi vaikeuttaa huomattavasti maantieteen kaltaisten pienten oppiaineiden rahoituksen saantia. Tutkija-

koulutukiryhmä on myös ehdottanut jatko-opintojen mitoitamista kolmeen–neljään vuoteen. Esimerkiksi oman työni suorittaminen tässä ajassa olisi ollut lähes mahdotonta. Tutkimukseni perustui laajaan Venäjällä kerättyyn empiiriseen aineistoon, jonka kokoaminen ja analysoiminen oli varsin monimutkaista. Toisaalta en halunnut tinkiä työn laadusta. Käytännössä kolmen tai neljän vuoden mitoitus edellyttää tutkijakoulutuksen joustavaa lisäresurssointia. Jouduin esimerkiksi editoimaan väitöskirjani lähes kokonaan itse, koska en saanut rahoitusta työni painokuntoon saattamiseen. Tämä hidasti työni valmistumista ainakin puolella vuodella. Väitöskirjani kartoista suurin osa piirrettiin Venäjällä. Tämä hidastutti työtäni, vaikka oli hyvä esimerkki kansainvälisestä yhteistyöstä. Tilannetta hankaloitti myös se, että en enää ollut työsuhteessa Itä-Suomen yliopistoon jatko-opintojeni viimeisen puolen vuoden aikana. Tällöin käytettävissäni ei ollut resursseja pieniinkään ylimääräisiin menoihin. Haluankin kysyä, aiheuttavatko tulospainheet vastaisuudessa väitöskirjätöiden laadullisen heikentymisen.

Osallistuminen alussa mainitsemaani tutkimusprojektiin mahdollisti työni etenemisen, emiirisen tutkimusmateriaalin kokoamisen sekä kansainvälisiin seminaareihin osallistumisen. Itä-Suomen yliopiston määräämä ohjaaja ohjasi tutkimustani hyvin, mutta tutkimusprojektin ansiosta sain konsultaatioapua myös yhdeltä amerikkalaiselta ja usealta venäläiseltä professorilta. Väitöskirjani tunnetaankin mahdollisesti paremmin Venäjällä kuin Suomessa, sillä kävin pitämässä esitelmää väitöskirjani aiheesta monissa venäläisissä korkeakouluissa. Saamani monipuolinen ohjaus oli laadukasta, ja täydensin sitä osallistumalla aktiivisesti tutkijakoulujen intensiivikursseille. Niiden kautta sain myös vertaistukea muilta jatko-opiskelijoilta. Valtakunnallisen maantieteen tutkijakoulun resurssointi oli selvästi projektirahoitusta vähäisempää, joten esimerkiksi tietoteknisten tukipalvelujen saanti oli heikompa ja perustui pääosin palvelujen antajan hyvätahtoisuuteen. Itä-Suomen yliopistossa on karsittu viime vuosina tukipalveluja rakenteellisten ratkaisujen ja uudistusten myötä. Tämä hidasti ja vaikeutti tutkimustyötäni sen loppuvaiheessa. Mielestäni väitöskirjatyön ohjaajan ei kuitenkaan tulisi joutua kantamaan vastuuta riittävästä rahoituksesta, kuten nykyinen käytäntö pakottaa tekemään, vaan rahoitus pitäisi pystyä järjestämään esimerkiksi yliopistojen kautta.

Koin tutkimusmenetelmien haltuunoton varsin työlääksi, sillä opinnoistani oli kulunut paljon aikaa ja uusien tietokoneohjelmien omaksuminen oli hidasta. Maisteriopinnoissa tulisikin kiinnittää

erityisen paljon huomiota menetelmien ja teoreettisten lähtökohtien opettamiseen sekä menetelmäopetuksen kehittämiseen. Näin syntyisi tarvittava jatkumo perusopetuksesta aineopintojen kautta syventäviin opintoihin ja sitä kautta jatko-opintoihin. Toisaalta esimerkiksi venäläiseen verrattuna suomalainen maantieteen koulutusjärjestelmä on huomattavasti tutkimusorientoituneempi ja kansainvälisempi. Tutkimuksessani kului paljon aikaa myös fokusointiin. Onneksi varsinainen ohjaajani neuvoi kärsivällisesti keskittymään olennaiseen. Kokemukseni perusteella voin sanoa, että tutkijakoulutuksessa ja sen kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että väitöskirjatöiden ohjaajilla on riittävästi aikaa tähän tehtävään. Kuitenkin Ratinen ja Tykkyläinen (2007: 44) sekä korkeakoulujen arviointineuvosto (*Tavoitteeksi...* 2011: 8) ovat todenneet, että valmistuvaa tohtoria kohti käytettävissä oleva aika on pudonnut parissa vuosikymmenessä mekaanisesti laskien kolmannekseen.

Tutkijakoulutukiryhmän mielestä on tärkeää, että yliopistot ottavat aktiivisemman kokonaisvastuun tutkijakoulutuksesta keskittyen painopistealoihin. Onkin tärkeää pyrkiä siihen, että tutkijakoulut toimivat yhteistyössä valtion ja kuntien sekä elinkeinoelämän kanssa, ja tohtorikoulutus vastaa työelämän tarpeita. Näin maantieteellinen osaaminen integroitaisiin vahvemmin yhteiskunnallis-spatiaalisen kehityksen osaksi. Jos tutkimusvarat allokoidaan lähes kokonaan yliopistoille, saattaa työelämävastaavuus unohtua muiden tulostavoitteiden takia. Tämä vaikuttaa tohtoreiden työllistymiseen. Juha Sainion (2010) mukaan tohtorit työllistyvät melko hyvin, mutta työtömien tohtoreiden määrä on kasvanut noin kolmeen prosenttiin (*Tieteentekijöiden...* 2011). Työllistymiseen vaikuttavat jossain määrin ikäkysy-

mykset ja se, että tutkijakouluissa kiinnitetään kokemukseni perusteella vain vähän huomiota henkilökohtaiseen urasuunnitteluun, markkinointiin, tutkimustulosten hyödyntämiseen, apurahojen hakemiseen ja projektiosaamiseen. Tohtoreiden työllistymisvaikeudet liittyvät osaltaan myös siihen, että jatkokoulutus vieraannuttaa helposti työmarkkinoista, eikä yliopistoja kiinnosta tukea tohtoritutkinnon jälkeistä siirtymistä työelämään.

Lisäksi tutkimusprojektien suunnittelu edellyttää taustaorganisaation mukanaoloa. Jos sitä ei ole, projektisuunnittelu on taloudellisesti raskasta tai jopa mahdotonta. Yliopistojen tulostavoitteet ja rahoitus tulisikin sitoa myös työllistymisen tukemiseen. Tämä kertoisi yliopiston kyvystä reagoida yhteiskunnallisiin muutoksiin.

KIRJALLISUUS

- Tieteentekijöiden liitolla huoli tohtoreitten työttömyyden noususta (2011). *Kansan Uutiset, Verkkolehti* 7.11.2011. <www.kansanuutiset.fi>.
- Sainio Juha (2010). *Asiantuntijana Työmarkkinoille*. 179 s. Aarresaari-verkosto & Kirjapaino Hermes, Tampere.
- Tavoitteeksi laadukas ja ennakoiva tohtorikoulutus* (2011). Suomen akatemian asettaman tutkijakoulutukiryhmän ehdotukset tohtorikoulutuksen ja tutkijakoulutusjärjestelmän kehittämiseksi. 20 s. Suomen Akatemia, Helsinki.
- Tohtoritarve 2020-luvulla. Ennakointia tohtorien työmarkkinoiden ja tutkintotarpeiden pitkän aikavälin kehityksestä (2010). *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2010:13. 132 s.
- Ratinen, I. & M. Tykkyläinen (2007). Maantieteen tohtorikoulutus ja opiskelijoiden kokemukset. *Terra* 119: 1, 39–45.

KARI SYNBERG
Itä-Suomen yliopisto